

فارسی (۲)

الف) قلمرو زبانی

در عبارت زیر یک معادل معنایی برای واژه «وزر» بیابید.
مردی محبوب بود و دیده و دلش از گناه به دور.

۱

راهنمای تصحیح << گناه (۲۵/۰) (صفحه ۲۱)

۱

معنی واژه مشخص شده را بنویسید.

۲

مردان، بار را به نیروی همت و بازوی حمیت کشند.

غیرت، جوان مردی، مردانگی (۰/۲۵) (صفحه ۱۶) (یک مورد کافی است).

راهنمای تصحیح

۳

از بین گروه‌واژه‌های زیر، معنای دو واژه نادرست است؛ درست آن‌ها را بنویسید.
شایق : آرزومند - کران: جانب - برومند: بی بهره - قوت: خوراک - حشم: خدمت کردن - سور: جشن

راهنمای تصحیح << برومند: بارآور، میوه‌دار (صفحه ۲۵) (صفحه ۳۳)

حشم: خدمتکاران (صفحه ۲۵) (صفحه ۱۷)

در معنی لغت باید به اسم یا صفت بودن، مفرد و جمع بودن واژه توجه کنید.

نوشتار کدام یک از واژه‌های داخل کمانک‌ها، کامل‌کننده مفهوم عبارت‌های زیر است؟
 الف) آن چه دارم از اندک مایه (حطام - حتام) دنیا حلال است.
 ب) از مجموع بچه‌های (علاقه‌مند - علاقه‌مند) و خوش صدا، گروه سرودی تشکیل دادم.

الف) حطام (صفحه ۲۰)

ب) علاقه‌مند (صفحه ۴۷)

راهنمای تصحیح

نکته

در املاهای واژگان به‌جز حروفی که اهمیت املایی دارند یعنی شش دسته واجی که چند صورت نوشتاری دارند - (ء - ع)، (ت - ط)، (ث - س - ص)، (ز - ذ - ض - ظ)، (ح - ه)، (ق - غ) - باید به رسم الخط برخی واژگان نیز توجه داشت. مثلاً در کلمه «علاقه‌مند» افزوده شدن پسوند «مند» به واژه «علاقه» املاهای این کلمه را عوض نمی‌کند.

در هر عبارت املای یک واژه نادرست است؛ شکل صحیح آن‌ها را بنویسید.

- الف) چو صبرش نماند از ضعیفی و هوش ز دیوار مهرایش آمد به گوش
 ب) زاغی از آن‌جا که فراقی گزید رخت خود از باغ به راغی کشید
 ج) به رود سند می‌غلطید برهم ز امواج گران، کوه از پی کوه

د) جان‌فشانی‌های سربازان فداکار و شما افسران عزیز، علی‌رقم محرومیت‌های فراوان تا به آنجا بود که دشمن را هم به تحسین و اعجاب واداشت.

مشاوره برای مطالعهٔ مباحث املایی کتاب به واژگان هم‌آوا توجه بیشتری داشته باشید و وقتی در سؤال به این‌گونه واژگان برخورد کردید به معنی عبارت دقت کنید تا بتوانید صورت صحیح واژهٔ مورد نظر را بنویسید.
 برای مثال در بیت گزینهٔ «ب» واژهٔ «فراغ» به معنای آسودگی و راحتی است، ولی در سؤال به صورت «فراق» آمده است که معنی آن دوری و هجران است و تناسبی با بیت ندارد.

راهنمای تصحیح

الف) محراب (صفحهٔ ۱۲) (۰/۲۵)

ب) فراغی (صفحهٔ ۲۴) (۰/۲۵)

ج) می‌غلتید (صفحهٔ ۲۹) (۰/۲۵)

د) علی‌رغم (صفحهٔ ۴۲) (۰/۲۵)

الف) واژهٔ «مهراب» نام پادشاه کابل و جدّ مادری رستم است و تناسبی با بیت ندارد، اما محراب به معنای قبله‌گاه مسجد و محل ایستادن پیش‌نماز است.

ب) واژهٔ «فراغ» به معنای آسودگی و راحتی است، ولی در سؤال به صورت «فراق» آمده است که معنی آن دوری و هجران است و تناسبی با بیت ندارد.

پاسخ خیلی تشریحی

از میان گروه‌های زیر، املاي دو واژه درست نیست؛ شکل درست آن‌ها را بنویسید.
قرین و نزدیک - کراهیت و ناپسندی - سواران زره‌پوش - تحت‌الحمايگی و استعمار - تبع و سرشت

مشاوره در سوالات املا دانستن معنی واژه‌ها و هم‌خانواده‌ها به شما کمک خواهد کرد.

راهنمای تصحیح

قرین و نزدیک (صفحه ۲۵) - طبع و سرشت (صفحه ۴۷)

پاسخ خیلی تشریحی

«تَبِع» به معنی پروری با واژه‌هایی مثل «تابع و تبعیت» هم‌خانواده است، اما «طبع» به معنی سرشت و فطرت با طبیعت هم‌خانواده است.

ب) زیبایی شناسی

۷

در متن‌های زیر دو واژه بیابید که رابطه «تضمن» دارند.

- او در چشم‌های درشت، سیاه و گیرای عباس میرزا، یک جهان، معنی و کشش می‌دید.
- از سر تعمیر دل بگذر که معماران عشق روز اول، رنگ این ویرانه، ویران ریختند

«سیاه» و «رنگ» (۲۵/۰) (صفحه ۳۸ و ۴۸)

راهنمای تصحیح <<

درس‌Box

یکی از راه‌های تشخیص معنی واژگان توجه به رابطه معنایی میان واژگان است.

رابطه‌های معنایی ممکن بین واژگان: تناسب، مترادف، تضمن و تضاد است.

- در رابطه تناسب واژگان را از نظر معنایی می‌توان در یک دسته‌بندی قرار داد. مثلاً: تند و شیرین و تلخ
  - در رابطه مترادف معنی واژگان یکسان است. برای مثال: تند و سریع
  - در رابطه تضمن یکی از واژگان زیرمجموعه دیگری محسوب می‌شود؛ مثلاً: تند و مزه یا تند و سرعت
  - در رابطه تضاد هم همان‌طور که میدانید واژگان مفاهیم عکس یکدیگر دارند. مثلاً: تند و شیرین یا تند و کند
  - در نمونه‌های بالا با توجه به رابطه معنایی واژگانی که کنار هم آمده‌اند، می‌توانیم به معنی واژه «تند» پی ببریم.
- «رنگ» مفهومی کلی‌تر است و «سیاه» زیرمجموعه آن محسوب می‌شود. ✓ پاسخ خیلی تشریحی

۷

در کدام گزینه‌ها «جو» حرف پیوند وابسته‌ساز است؟

الف) چو لشکر گرد بر گردش گرفتند

ب) چو کشتی بادپا در رود افکند

ج) چو چنگش رگ و استخوان ماند و پوست

د) چو بگذشت از پس آن جنگ دشوار

۱) الف - ج

۲) ب - ج

۳) ب - د

۴) الف - د

راهنمای تصحیح << ۴ یا (الف - د) (۰/۲۵) (صفحه ۳۰)

پاسخ خیلی تشریحی ✓ «جو» هرگاه به معنی «وقتی که» باشد، پیوند وابسته‌ساز است و اگر به معنی «مثل» یا «مانند» باشد حرف اضافه است. در این سؤال در گزینه‌های «ب» و «ج» این کلمه در معنی مثل و مانند به کار رفته است.

در بیت «چه اندیشید آن دم، کس ندانست/ که مژگانش به خون دیده تر شد» نقش دستوری بخش مشخص شده چیست و نقش دستوری آن با کدام واژه در بیت زیر یکسان است؟

«که چون زندگانی به سر می‌برد؟ بدین دست و پای از کجا می‌خورد؟»

قید (۰/۲۵) (صفحه ۲۹)

راهنمای تصحیح <<

«چون» (۰/۲۵) (صفحه ۱۲)

در این Box

گروه قیدی، بخشی از جمله است که جمله یا جزئی از آن را مقید می‌کند یا توضیحی نظیر مفهوم: حالت، زمان، مکان، تردید، یقین، تکرار و ... را به جمله می‌افزاید.

بخش مشخص شده در بیت سؤال توضیحی درباره زمان انجام فعل می‌دهد و نقش قیدی دارد.

در بیت دوم «چون» مفهوم چگونگی انجام کار را سؤال می‌کند.

در عبارت زیر به ترتیب چند ترکیب اضافی و چند ترکیب وصفی دیده می‌شود؟
 «قفقاز زخم‌خورده و ستم‌دیده، نگاه منتظر و یاری‌جویش را به جنوب، جایی که سپاه عباس‌میرزا حرکت آغاز کرده بود، دوخته بود.»

۲ ترکیب اضافی (۰/۲۵) ۴ ترکیب وصفی (صفحه ۴۱)

راهنمای تصحیح

درس‌Box

• ترکیب اضافی:

به اضافه شدن اسم، ضمیر و یا هر چه که جانشین اسم شود به اسمی دیگر، ترکیب اضافی می‌گویند.

فرمول ترکیب اضافی: اسم + = + اسم (ضمیر)

سپاه ایران، فرزند من یا فرزندم

• ترکیب وصفی:

در این نوع ترکیب ویژگی یا صفتی به اسم نسبت داده می‌شود. ترکیب وصفی به دو صورت ساخته می‌شود:

(۱) اسم + = + صفت

مثلاً: دانش‌آموز درس‌خوان - پسرِ دانا - درس دوم

(۲) صفت پیشین + اسم

مثلاً: این کتاب - چند پرنده - دو کیوتر

ترکیب‌های اضافی: نگاهش (نگاه منتظر و یاری‌جویش) / سپاه‌عباس‌میرزا

پاسخ خیلی تشریحی ✓

ترکیب‌های وصفی:

قفقاز زخم‌خورده/ قفقاز ستم‌دیده/ نگاه منتظر/ نگاه یاری‌جو

نکته

وقتی به ترکیب وصفی یا اضافی «و» عطف، صفت یا اسم دیگری اضافه شود، ترکیب وصفی یا اضافی جدیدی ساخته می‌شود که در شمارش ترکیب‌ها باید به آن توجه شود. مثل: نگاه منتظر و یاری‌جو (دو ترکیب وصفی) یا دریای غم و اندوه (دو ترکیب اضافی).

در بیت «خرد را گر نبخشد روشنایی / بماند تا ابد در تیره‌رایی» نقش دستوری واژه‌های مشخص شده را بنویسید.

خرد: متمم (۰/۲۵) / روشنایی: مفعول (۰/۲۵) / تا ابد: قید (صفتیه ۱۰)

راهنمای تصحیح

نکته

برای تعیین نقش دستوری واژگان ابتدا باید جمله را با توجه به زبان معیار مرتب کنید، سپس با توجه به جایگاه هر کلمه یا گروه اسمی، نقش دستوری آن‌ها را تعیین کنید.

در بیت داده‌شده ممکن است در نگاه اول و با توجه به آمدن «را» بعد از واژه «خرد» تصور کنید که نقش این واژه مفعول است، ولی بعد از مرتب کردن جمله متوجه می‌شویم که در این بیت «را» حرف اضافه است و به همین دلیل نقش واژه «خرد» متمم است.

انواع «را»:

پاسخ خیلی تشریحی

- ۱) نشانه مفعول: در بیشتر جمله‌ها «را» نشانه مفعول است. مثال: مینداز خود را چو روباه شل
- ۲) حرف اضافه: در برخی جملات «را» به معنی حرف اضافه «به» یا «از» است. مثلاً: او را بپرس یا او را بگوی.
- ۳) فک اضافه: بین مضاف و مضاف‌الیه می‌آید و غالباً باعث تقدم مضاف‌الیه بر مضاف می‌شود. مثال: فلک را سقف بشکافیم. (سقف فلک را بشکافیم).

جمله «دانشمندان ایرانی تا سال بعد ده‌ها مقاله می‌نویسند.» را مجهول کنید.

تا سال بعد ده‌ها مقاله نوشته می‌شود. حذف نهاد (۲۵/۰) - ساخت فعل مجهول و مطابقت زمان فعل مجهول با فعل جمله معلوم (۲۵/۰) (صفحه ۲۱)

راهنمای تصحیح

درس‌Box

برای مجهول ساختن جمله معلوم

الف) نهاد جمله معلوم را حذف می‌کنیم؛

ب) مفعول جمله معلوم را در جایگاه نهاد قرار می‌دهیم؛

ج) فعل اصلی جمله را به شکل «بن ماضی + ه/ه» می‌نویسیم؛ سپس از مصدر «شدن» فعلی متناسب با زمان فعل اصلی می‌آوریم.

د) در مرحله آخر، شناسه فعل را با نهاد جدید، از نظر شمار (مفرد یا جمع) مطابقت می‌دهیم.

با توجه به این که در این جمله نهاد غیرجاندار است، می‌توانیم فعل را به صورت مفرد و یا جمع بیاوریم و در هر دو صورت جمله درست است، ولی اگر نهاد جدید جاندار باشد، باید نهاد و فعل مطابقت داشته باشند.

نکته

پاسخ خیلی تشریحی ✓

۱) حذف نهاد: تا سال بعد ده‌ها مقاله می‌نویسند.

۲) مفعول جمله به جای نهاد: ده‌ها مقاله تا سال بعد می‌نویسند.

۳) مجهول کردن فعل: ده‌ها مقاله تا سال بعد نوشته می‌شوند.

۴) مطابقت شناسه فعل با نهاد جدید: ده‌ها مقاله تا سال بعد نوشته می‌شوند / می‌شود.

با توجه به عبارت «گفت: «زندگانی خداوند دراز باد؛ حال خلیفه دیگر است که او خداوند ولایت است و خواجه با امیر محمود به غزوها بوده است و من نبوده‌ام و بر من پوشیده است که آن غزوها بر طریق سنتِ مصطفی هست یا نه. من این نپذیرم و در عهده این نشوم.» درستی یا نادرستی جمله‌های زیر را مشخص کنید.

الف) در این عبارت دو حرف پیوند وابسته‌ساز و پنج حرف پیوند هم‌پایه‌ساز دیده می‌شود.

ب) واژه «خواجه» در این عبارت شاخص است.

الف) درست (۰/۲۵)

ب) نادرست (۰/۲۵) (صفحه ۲۰)

راهنمای تصحیح

درسی Box

• پیوندهای وابسته‌ساز عبارت‌اند از: «که، تا، چون، اگر، زیرا، به طوری که، هنگامی که و ...».

• پیوندهای هم‌پایه‌ساز در میان دو جمله می‌آید و آن‌ها را در یک ویژگی هم‌پایه می‌سازد.

• پیوندهای هم‌پایه‌ساز عبارت‌اند از: «و، اما، ولی، یا و ...».

• شاخص: شاخص لقب‌ها و عنوان‌هایی هستند که بدون هیچ نشانه یا نقش‌نمایی، بی‌فاصله، در کنار اسم قرار می‌گیرند. مانند «امام، استاد، آقا، حاجی، خاله، کدخدا، سرلشگر، مهندس و ...»

توجه: لقب‌ها و عنوان‌ها گاهی هسته گروه اسمی، مضاف‌الیه و یا ... قرار می‌گیرند. در این صورت شاخص محسوب نمی‌شوند.

الف) پیوندهای وابسته‌ساز: «که» در جمله‌های: (که او خداوند ولایت است) و (که آن غزوها بر طریق سنت مصطفی هست یا نه). پیوندهای هم‌پایه‌ساز: ۴ بار «و» و ۱ بار «یا».

۱) و خواجه ... ۲) و من نبوده‌ام ۳) و بر من پوشیده است ۴) و در عهده این نشوم ۵) هست یا نه ب) خواجه در این جمله نهاد است.

پاسخ خیلی تشریحی

در بیت «ز مستی بر سر هر قطعه زین خاک / خدا داند چه افسرها که رفته!» نوع وابسته‌های پیشین را مشخص کنید.

هر قطعه: «هر» صفت مبهم (۰/۲۵) / زین خاک: «این» صفت اشاره (۰/۲۵) / چه افسرها: «چه» صفت تعجبی (۰/۲۵) (صفحه ۳۰)

راهنمای تصحیح

درس‌Box

انواع وابسته‌های پیشین

- صفت پرسشی: کدام روز
- صفت تعجبی: عجب روزی
- صفت اشاره: آن روز
- صفت مبهم: هر روز
- صفت شمارشی اصلی: یک روز
- صفت شمارشی ترتیبی با پسوند (مین): دومین روز
- صفت عالی: بهترین روز

در بیت «بخور تا توانی به بازوی خویش / که سعیت بود در ترازوی خویش» یک آرایه مجاز بیابید و معنی مجازی آن را بنویسید.

بازو (۰/۲۵) توانایی، تلاش (۰/۲۵) (صفحه ۱۲)

راهنمای تصحیح

دزیس Box

هر واژه امکان دارد در معنای حقیقی و یا معنای غیرحقیقی به کار رود. به معنای حقیقی واژه «حقیقت» و به معنای غیرحقیقی آن، «مجاز» می‌گویند. «حقیقت» اولین و رایجترین معنایی است که از یک واژه به ذهن می‌رسد. «مجاز»، به کار رفتن واژه‌ای است در معنی غیرحقیقی؛ به شرط آن که میان معنای حقیقی و معنای غیرحقیقی واژه، ارتباط و پیوندی برقرار باشد.

انواع علاقه‌های مجاز:

- ۱) به کار بردن کل یک چیز به جای بخشی از آن «کلیه»: دست در حلقه آن زلف دو تا نتوان کرد.
  - ۲) به کار بردن بخشی از یک چیز به جای کل آن «جزئیه»: نشاید پس مرگش الحمد خواند.
  - ۳) به کار بردن مکان یک چیز به جای محتوای آن «محلّیه»: سراسر همه دشت بریان شدند.
  - ۴) به کار بردن محتوا یا مظهر یک چیز به جای مکان یا ظرف آن «حالیه»: گل در بر و می بر کف و معشوق به کام است.
  - ۵) به کار بردن وسیله یک کار به جای نام خود آن کار «آلیه»: دهخدا قلم خوبی داشت.
  - ۶) به کار بردن جنس یک چیز به جای خود آن چیز «جنسیت»: آن که جان بخشید و ایمان خاک را.
  - ۷) به کار بردن همراه یک چیز به جای خود آن چیز «لازمیت»: محتاج قصه نیست گرت قصد خون ماست.
  - ۸) به کار بردن علت به وجود آمدن چیزی به جای خودش «سببیه»: این دم شنو که راحت از این دم شود پدید.
  - ۹) به کار بردن مشبّه‌به، به جای مشبه «استعاره مصرّحه»: (شبهت) فتنه‌انگیز جهان نرگس جادوی تو بود.
- توجه کنید مجاز به علاقه مشابهت، همان «استعاره آشکار» یا «مصرّحه» است.

در گزینه‌های زیر آرایه جناس همسان بین کدام واژگان ایجاد شده است؟

الف) با زمانی دیگر انداز ای که پندم می‌دهی کاین زمانم گوش بر چنگ است و دل در چنگ نیست
ب) نوجوانی میان‌بالا با بر و بازویی خوش‌تراش و رعنا، سوار بر اسی سینه‌فراخ ...

الف) چنگ (۰/۲۵) (صفحه ۱۵)

ب) بر (۰/۲۵) (صفحه ۳۸)

جناس همسان (تام)

اگر تفاوت دو واژه با هم فقط در معنا باشد و از نظر نوشتاری و آوایی یکسان باشند، جناس همسان دارند.

الف) در این بیت «چنگ» اول به معنای نوعی ساز و دومی در معنی پنجه است.

ب) «بر» اول به معنای سینه است و «بر» دوم حرف اضافه است.

راهنمای تصحیح

درس‌Box

پاسخ خیلی تشریحی ✓

در بیت «در آن سیماب گون امواج لرزان / خیال تازه‌ای در خواب می‌دید» ارکان تشبیه را مشخص کنید.

راهنمای تصحیح

امواج: مشبه (۰/۲۵) / سیماب: مشبه‌به (۰/۲۵) / گون: ادات تشبیه (۰/۲۵) / لرزان: وجه‌شبهه (صفت ۰/۳۰)

پاسخ خیلی تشریحی

همان‌طور که می‌دانید هر تشبیه چهار رکن دارد: مشبه، مشبه‌به، ادات تشبیه و وجه‌شبهه.

از این ۴ رکن، دو رکن مشبه و مشبه‌به، ارکان اصلی تشبیه محسوب می‌شوند.

انواع ادات تشبیه:

ادات تشبیه ممکن است به شکل‌های زیر در جمله به کار رود:

• به صورت حرف اضافه:

مثل، مانند، چو، چون، همچون، به سان، به کردار، به منزله ...

• به صورت فعل:

ماندن، مانستن

• به صورت قید:

گویی، گفتم

• به صورت پسوند:

سار، آسار، وار / واره، وش، گون، گونه، گین، ان، انه، دیس، سار، سان

• به صورت اسم مرکب:

با ترکیب اسم‌هایی مانند: فام، رنگ، صفت

دو آرایه ادبی جمله «گنجه با واپسین رمق‌هایش، زیر سقفی از دود و غبار نفس می‌کشید» را مشخص کنید.

راهنمای تصحیح

تشخیص (۰/۲۵)

تشبیه (۰/۲۵) (صفحه ۴۱)

پاسخ خیلی تشریحی

نفس کشیدن گنجه تشخیص است.

تشبیه: دود و غبار به سقف تشبیه شده‌اند.

آرایه درست را از داخل کمانک برگزینید.

الف) زری که سلطان محمود به غزو از بتخانه‌ها به شمشیر بیاورده باشد. (جناس - مجاز)

ب) مردم سینه‌ها را سپر گلوله‌های آتشین ساختند. (تشبیه - مجاز)

الف) مجاز (صفحه ۲۰)

ب) تشبیه (صفحه ۳۱)

الف) شمشیر مجاز از جنگ است، به علاقه آلیه یعنی وسیله جنگیدن شمشیر است.

ب) تشبیه سینه به سپر

راهنمای تصحیح

پاسخ خیلی تشریحی

۲۰ پدیدآورنده کتاب «تحفة الاحرار» خالق کدام اثر دیگر است؟

الف) بهارستان

ب) فرهاد و شیرین

مشاوره در امتحان درس فارسی از بخش تاریخ ادبیات ۱ نمره سؤال طراحی می‌شود؛ برای کسب این نمره لازم است که لیستی از آثار و پدیدآورندگان آنها که در کتاب درسی‌تان از آنها نام برده شده است، تهیه کنید. در این لیست همه آثار یک شاعر و یا نویسنده را کنار هم بنویسید.

راهنمای تصحیح

بهارستان (صفا ۱۶ و ۲۴)

پاسخ خیلی تشریحی

بهارستان و تحفة الاحرار اثر عبدالرحمن جامی نویسنده و شاعر قرن نهم هستند.

فرهاد و شیرین اثر وحشی بافقی است.

نام پدید آورندگان آثار زیر را بنویسید.

الف) زندان موصل:

ب) عباس میرزا آغازگری تنها:

الف) کامور بخشایش (صفحه ۴۹)

ب) مجید واعظی (صفحه ۴۲)

راهنمای تصحیح <<

جمله زیر با کدام نام داخل کمانک به درستی کامل می‌شود؟
شعر «در امواج سند» سروده مهدی حمیدی شیرازی - رهی معیری است.

مهدی حمیدی شیرازی (۰/۲۵) (صفحه ۳۰)

راهنمای تصحیح

مصراع‌ی از شعر «زاغ و کبک» را بنویسید که واژه «مخزن» در آن به کار رفته است.

۳۳

راهنمای تصحیح << عرضه ده مخزن پنهان کوه (۵/۰) (صفحه ۲۴)

بیت زیر را کامل کنید.

۲۴

«عاقبت از ..... سوخته رهروی کبک نیاموخته»

راهنمای تصحیح << خامی خود (۰/۲۵) (صفحه ۲۴)

کلمات درهم ریخته مصراع «رفتار و ره خویش فرامش کرد» را مرتب کنید.

۲۵

راهنمای تصحیح << کرد فرامش ره و رفتار خویش (صفحه ۲۴)

پ) قلمرو فکری

در بیت «چنان سعی کن کز تو ماند چو شیر / چه باشی چو روبه به وامانده، سیر؟» چرا شاعر از مخاطب خود می‌خواهد مانند روباه نباشد؟

۲۶

مشاوره برای پاسخ‌گویی به سوالات بخش درک مطلب لازم است بر متن درس‌های کتاب خود تسلط کامل داشته باشید و با دیدن هر بیت و یا جمله به یاد بیاورید از کدام متن، انتخاب شده است؛ در این صورت درک مفهوم آن متن برایتان راحت خواهد بود.

راهنمای تصحیح

چون روباه برای امرارمعاش خود تلاش نمی‌کند و به دنبال وامانده شکار شیر است. (۵/۷) (صفحه ۱۳) (ذکر مفهوم آورده شده کافی است و به پاسخ‌های مشابه نمره تعلق می‌گیرد.)

کدام یک از بیت‌های زیر با بیت «رزق هر چند بی گمان برسد / شرط عقل است جستن از درها» تقابلی معنایی دارد؟

- الف) کزین پس به کنجی نشینم چومور   که روزی نخوردند پیلان به زور
ب) بخور تا توانی به بازوی خویش   که سعیت بود در ترازوی خویش

راهنمای تصحیح

الف) کزین پس به کنجی نشینم چومور   که روزی نخوردند پیلان به زور   (۰/۲۵) (صفحه ۱۲)

پاسخ خیلی تشریحی ✓

به سؤال دقت کنید در این سؤال تقابلی معنایی خواسته شده نه قرابت معنایی، یعنی باید به دنبال بی‌تبی باشیم که مفهومی متضاد بیت سؤال داشته باشد.

در بیت سؤال عنوان شاعر می‌گوید با وجود این که رسیدن رزق و روزی از طرف خداوند حتمی است، ولی شرط عقل این است که برای رسیدن به آن تلاش کنی، در حالی که مفهوم بیت «الف» مقابل آن است و می‌گوید ازین پس برای رسیدن به روزی تلاش نمی‌کنم.

با توجه به بیت «کرم ورزد آن سر که مغزی در اوست / که دون همتانند بی مغز و پوست» سعدی چه کسانی را اهل کرم و بخشش می‌داند؟

۲۸

راهنمای تصحیح << خردمندان یا عاقلان (۲۵/۰) (صفحه ۱۳)

با توجه به عبارت زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید.

- گفت: «این صِلَت فخر است. پذیرفتم و باز دادم که مرا به کار نیست و قیامت سخت نزدیک است، حساب این نتوانم داد و نگویم که مرا سخت دریاست نیست اما چون به آنچه دارم و اندک است، قانعم، وزر و وِیال این، به چه کار آید؟»
- الف) قاضی بوالحسن برای نشان‌دادن احترام خود به هدیه امیر چه کرد؟
- ب) کدام ویژگی اخلاقی قاضی باعث شد که هدیه را نپذیرد؟
- ج) مفهوم مشترک عبارت بالا را با بیت «حساب خود این جا کن، آسوده‌دل شو / میفکن به روز جزا کار خود را» بنویسید.

راهنمای تصحیح

الف) هدیه را پذیرفت و پس داد یا «گفت این صلت فخر است. پذیرفتم و باز دادم» (۰/۲۵)

ب) قناعت (۰/۲۵)

ج) محاسبه اعمال در این دنیا آسان‌تر از آخرت است، یا هر پاسخ مشابه دیگر. (۰/۵)

۳۰ با توجه به عبارت «گفت: هر درختی را ثمره معین است که به وقتی معلوم، به وجود آن تازه آید و گاهی به عدم آن پژمرده شود و سرو را هیچ از این نیست و همه وقتی خوش است و این است صفت آزادگان.» ویژگی مشترک سرو و آزادگان چیست؟

عدم تعلق و وابستگی (صفحه ۲۵/۰) (صفحه ۳۳)

در ابیات فارسی «سرو» نماد آزادی است.

راهنمای تصحیح

نکته

شاعر در بیت زیر، قصد بیان چه نکته‌ای را دارد؟

۳۱

«در آن تاریک شب می‌گشت پنهان
فروغ خرگه خوارزمشاهی»

راهنمای تصحیح << از بین رفتن و نابودی حکومت خوارزمشاهیان (۲۵/۰) (صفحه ۲۸)

در بیت «دمار از جان این غولان کشم سخت / بسوزم خانمان‌هاشان به شمشیر»

الف) منظور از «غولان» چه کسانی است؟

ب) دمار از کسی کشیدن یعنی چه؟

مشاوره دانستن مفهوم کنایه‌ها در پاسخ‌گویی به سؤالات بخش قلمرو فکری کمک زیادی می‌کند.

راهنمای تصحیح

الف) مغولان (۰/۲۵)

ب) کنایه از نابود کردن (۰/۲۵) (اشاره به معنای درست قابل قبول است). (صفحه ۳۰)

منظور از جمله «روسیه چشم طمع بر آذربایجان دوخته بود.» چیست؟

یعنی روسیه قصد تصرف آذربایجان را داشت. (۵/۴) (اشاره به مفهوم درست قابل قبول است.) (صفحه ۳۹)

راهنمای تصحیح <<

در بیت «آبی تر از آنیم که بی‌رنگ بمیریم / از شیشه نبودیم که با سنگ بمیریم» منظور شاعر از مصراع اول چیست؟

۳۴

یعنی ما آن چنان پاک و زلالیم که شایسته شهادتیم و مرگ ما بیهوده نخواهد بود. (۵/۷) (صفحه ۳۸) (به مفاهیم مشابه نمره تعلق می‌گیرد.)

راهنمای تصحیح

معنی ابیات و عبارات زیر را به نثر روان بنویسید.

الف) امیر برنشست.

- ب) وگر توفیق او یک سو نهد پای
ج) زنخندان فرو برد چندی به جیب
د) برو شیر دزنده باش، ای دغل
ه) ولی چندان که برگ از شاخه می‌ریخت
- و) سپیده فردای گنجه با نهیب و صفیر گلوله‌های توپ روس، باز شد.
ز) در ایران آن روز، دو دربار بود! دربار بزم و دربار رزم؛
ح) امیر را یافتم آنجا بر زبر تخت نشسته، پیراهن توزی، مخنقه در گردن، عقدی همه کافور...

راهنمای تصحیح

الف) امیر سوار بر اسب شد. (صفحه ۱۷) (۰/۲۵)

ب) اگر موافقت و تأیید الهی همراه بنده نباشد (۰/۲۵)، از نیروی تدبیر و اندیشه کاری ساخته نیست. (صفحه ۱۰) (۰/۲۵)

ج) چند گاهی در گوشه‌ای نشست و تلاشی نکرد (۰/۲۵)، به این امید که خداوند روزی رسان است. (۰/۲۵)

د) ای انسان ناراست و حيله‌گر مانند شیر دزنده تلاش کن (۰/۲۵) و مانند روباه ضعیف و ناتوان خود را به زمین نیفکن و تنبلی نکن. (صفحه ۱۲) (۰/۲۵)

ه) هر چه از مغولان را می‌کشت (۰/۲۵) دو برابر کشته‌شدگان، سرباز مغول جای آن‌ها را می‌گرفت. (صفحه ۲۹) (۰/۲۵)

و) صبح گنجه با فریاد و بانگ (۰/۲۵) و صدای بلند توپ‌های روسی آغاز شد. (صفحه ۳۹) (۰/۲۵)

ز) حکومت و پادشاهی در ایران در آن زمان دو بخش شده بود، بخش خوش‌گذرانی و تشریفات (۰/۲۵) و بخشی مشغول جنگیدن.

(صفحه ۴۱) (۰/۲۵)

ح) امیر را دیدم که بر روی تخت نشسته (۰/۲۵) پیراهن نازک کتان بر تن (۰/۲۵) و گردنبندی از جنس کافور بر گردن. (۰/۲۵)